

EDUKACIJA U ETNOGRAFSKOM MUZEJU SPLIT

VEDRANA PREMUŽ ĐIPALO
Etnografski muzej Split
Iza Vestibula 4
HR-21000 Split
vedrana@etnografski-muzej-split.hr

UDK 069+371.3
Stručni članak
Professional paper
Primljeno/Received: 7.08.2013.
Prihvaćeno/Accepted: 12.08.2013.

Tekst daje osvrt na pedagoške akcije koje se kontinuirano provode u Etnografskom muzeju Split. Ističe se važnost neformalnog načina učenja o tradicijskoj baštini koje se putem radionica, predavanja, igraonica i ostalih sadržaja omogućuje korisnicima muzejskih edukativnih programa.

Ključne riječi: muzej, muzejska edukacija, baština

U radu će se dati pregled pojedinih edukativnih aktivnosti koje je Etnografski muzej Split provodio u razdoblju od 2005. do 2013. godine. Tijekom navedenog razdoblja u muzeju su se osmislile različite edukativne akcije kojima se nastojalo potaknuti djecu na upoznavanje s tradicijskom baštinom, promišljanje o njezinom očuvanju i uočavanju transformacija kulturnih pojava.

Primjeri edukativnih aktivnosti koje se provode u Etnografskom muzeju Split pokazat će na koji je način i u kojoj mjeri edukativna djelatnost postala integralni dio programske politike muzeja.

U vremenu globalizacije neupitna je odgovornost funkcije koju obnašaju etnografski muzeji. S obzirom na činjenicu da u Hrvatskoj ne postoji veliki broj specijaliziranih etnografskih muzeja, istaći će se važnost muzejske edukacije etnografskih muzeja koja se provodi u cilju zaštite baštine i kontinuiranog očuvanja memorije zajednice i društva.

PRIMJERI IZ PRAKSE

Etnografski muzej Split različitim aktivnostima nastoji posjetitelje upoznati s muzejskom građom, prenijeti znanje o etnografskoj baštini te približiti i afirmirati muzejsku djelatnost. Edukativni program vezan je uz stalni postav, povremene izložbe, godišnje običaje, određene etnološke i antropološke teme. Kulturnim akcijama želi se potaknuti na promišljanje o očuvanju kulturne baštine, osobito kod najmlađih posjetitelja čime se

stvaraju temelji za kontinuitet kulturnog identiteta zajednice. S obzirom na zadane ciljeve, osmišljavaju se događanja poput vodstava, radionica, predavanja, pričaonica, igraonica, video-projeksija, didaktičkih izložbi. Na taj način dodaje se nova dimenzija „klasičnom“ učenju pri čemu posredničku ulogu u komunikaciji vrši muzejski pedagog. Metode i didaktički sadržaji koji se primjenjuju prilagođavaju se ovisno o kategoriji publike, uzrastu i predznanju posjetitelja.

Najbrojniji korisnici edukativnih aktivnosti koje se održavaju u muzeju su učenici nižih razreda osnovnih škola. Na pitanje koje se postavlja učenicima prilikom njihovog prvog dolaska o tome što se čuva u etnografskom muzeju i što misle što će naučiti tijekom posjeta, učenici u najvećem broju odgovaraju da se tu isključivo nalaze narodne nošnje. Neki od njih nezainteresirano ulaze u muzejski prostor očekujući „samo neku staru robu“, ali se ipak iznenade čuvši različite „priče“ o životu u prošlosti, zainteresiraju se uspoređujući nekadašnji način odijevanja, ukrašavanja, stanovanja, privređivanja..., te se i zabave na muzejskoj radionici. Ono što nas osobito veseli je da se velik broj učenika i njihovih nastavnika nerijetko ponovno vraća očekujući nove sadržaje. Upravo takvi ponovljeni posjeti značajni su jednako kao i velike brojke o posjećenosti „velikih“ muzeja.

Organizirani muzejski posjet osmišljen je kroz teorijski i praktični dio. Na način prilagođen dječjem uzrastu predstavljaju se muzejski eksponati naglašavajući kontekst u kojem su izrađeni i upotrebljavani. Muzejski pedagog djecu upućuje na lakše otkrivanje poruka koje određeni predmeti odašilju, a isto tako i na otkrivanje poruka pojedinih izložbi čiji se karakter na prvi pogled ne iščitava prvenstveno kao edukativni. Prilikom razgledavanja muzejskog postava ili jedne njegove cjeline, ovisno o vrsti i trajanju posjeta, učenike se motivira na aktivno sudjelovanje uporabom kviz pitalica i didaktičnih listića. Nakon teorijskog uvoda, koji je najčešće upotpunjen fotografskim prezentacijama ili audio zapisima, slijedi praktični rad u muzejskoj radionici, a radove ostvarene tijekom radionice djeca nose u školu ili poklanjaju muzeju. Pri završetku se radi evaluacija posjeta kroz razgovor s nastavnicima i učenicima te putem pripremljenog anketnog listića.

Stalne edukativne aktivnosti

Tijekom školske godine u ponudi je veći broj raznovrsnih radionica, predavanja, igraonica. U nastavku će se dati pregled pojedinih ponuđenih edukativnih aktivnosti.

Primjerice, na radionici „Odjenimo narodnu nošnju!“ učenici izrađuju modele koje odijevaju u stilizaciju narodne nošnje te se na taj način upoznaju s tradicijskim odijevanjem i uočavaju razlike u odijevanju stanovnika dalmatinskog zaleđa, priobalja i otočja.

Na radionici „Zvrk“ izrađuju se motivi preuzeti s narodnih nošnji Dalmatinske zagore; radionica „Učimo osnove tkanja“ djecu upoznaje s pojmovima *osnove* i *potke* te se izrađuju motivi od vune.

„Ukrasi svoju torbu“ je radionica na kojoj se djeca upoznaju s funkcijom torbi u svakodnevnom životu seljačkog stanovništva tijekom 19. i 20. st., načinom izrade i ulogom u običajima i vjerovanjima, a učenici imaju i mogućnost ukrašavanja torbica po uzoru na tradicijske motive.

„Nonina škrinja“ je radionica koja učenike upoznaje s višestrukom funkcijom jadranske škrinje i značenjima škrinje u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. Praktični dio provodi se kroz oslikavanje i ukrašavanje kutija prema izvornim predlošcima.

Na radionici „Božićna priča“ učenike se upoznaje s predbožićnim i božićnim običajima, a potom se izrađuju božićne čestitke i ukrasi.

Na radionici pod nazivom „Pogodi tko sam!“ učenike se upoznaje sa značenjima pokladnog prerusavanja i tradicijskim načinima maskiranja. Upoznaje ih se s lastovskim *pokladom*, kvarnerskim *zvončarima*, baranjskim *bušama*, sinjskim *didima* i *babama*... Praktični dio uključuje izradu pokladnih maski.

Predavanjem o uskrsnim i proljetnim običajima upoznaje se s običajima na Cvjetnicu i Veliki tjedan, a praktični dio sastoji se od ukrašavanja uskrsnih pisanica.

Na radionici „Kakav krasan nakit!“, nakon prethodnog upoznavanja s tradicijskim nakitom izloženim u Muzeju, sudionici radionice izrađuju svoj vlastiti nakit.

O tradicijskom ukrašavanju oglašlja uči se na radionici „Bakino oglašlje“.

Kroz radionicu „Muzejska suvenirnica“ traži se odgovor na pitanje što bi mogao biti dobar muzejski suvenir te sudionici ove radionice izrađuju vlastitu uspomenu na muzej.

Za naše mlade posjetitelje osmišljena je i radionica pod nazivom „Kamena kuća“. Cilj radionice je ukazati na razliku između tradicijskog graditeljstva i suvremene arhitekture. Kroz slikovne prikaze djeci se ukazuje na različitosti oblika, funkcije, estetskih značajki. Sastavni dio radionice je igra i kreativni rad u glini. Tematski slična je radionica „Toplina doma“ na kojoj se nakon upoznavanja s tradicijskom arhitekturom Dalmacije, izrađuje model unutrašnjosti kuće *potleušice*.

O tradicijskom pčelarstvu i izradi slastica od meda, posebice o hvarskom *paprenjoku*, može se saznati na radionici „Pčelice u muzeju“, a o značenju jabuke u tradicijskoj kulturi saznaje se na radionici „Dani jabuka“.

Na radionici „Ribarske priče“ djeca imaju mogućnost saznati sve o tradicijskom ribarstvu, a potom se okušati u izradi vlastitih brodica i ribica.

Na radionici „Teće, pjati i terine“ upoznaje se s primjercima pučke keramike te se izrađuju modeli po uzoru na njih.

„Krupa, krpa, krpica...“ je naziv radionice na kojoj se upoznavanjem tehnike *patchworka* izrađuju mali prekrivači.

Tijekom zimskih školskih praznika osiguravaju se i radionice za djecu kako bi što kvalitetnije proveli svoje slobodno vrijeme.¹ Novost je i proslava dječjih rođendana u prostoru Muzeja te dostupnost vijesti na *facebook* stranici.

Izdvojeni edukativni projekti

Od 2004. godine Etnografski muzej Split sudjeluje u muzejskim - edukativnim nagradnim igrama u organizaciji *Sekcije za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju Hrvatskog muzejskog društva*, kada se na temelju predložene teme organiziraju muzejski edukativni programi (radionice, predavanja, predstave, koncerti...).² S tim povodom organizirane su edukativne izložbe „Tradicijska glazbala“ (2006. godine) i „Sjećanja iz konobe“ (2011. godine).

¹ Akcija „Juhuuu!!! Praznici su, idemo u muzej!“ podržana je od strane gradske *Službe za kulturu i umjetnost* te se održava i u ostalim splitskim muzejima i galerijama.

² Programi su temeljeni prema sljedećim temama: 2004. godine - „Odijelo“; 2005. godine - „Portal“; 2006. godine - „Zvuk...ton...glas...“; 2007. godine - „Iznenadjenje“; 2008. godine - „Original“; 2009. godine - (U)okvir(i); 2010. godine - „Kotač“; 2011. godine - „Dodir“; 2012. godine - „Voda“; 2013. godine - „Muzejske pričalice“. Muzejsko - edukativna igra odvija se u tijekom svibnja, a završna svečanost održava se 18. svibnja (Međunarodni dan muzeja).

Također se posebnim programom obilježava *Međunarodni dan muzeja* (18. svibnja) i *Noć muzeja* (tijekom siječnja). Primjerice, 2010. godine *Noć Muzeja* obilježena je cjelovečernjim projekcijama etnografskih dokumentarnih filmova, koncertom mandolinskog sastava dok je za najmlađe posjetitelje organizirana nagradna igra za djecu (*Noć muzeja Junior*).³ 2012. godine izvedena je lutkarska predstava „Uskočka svijeća“.⁴

2010. godine Međunarodni dan muzeja obilježili smo otvorenjem izložbe „Kad su mama i tata bili ja“ što je ujedno bila i prezentacija višemjesečnog projekta.⁵ Učenici su sakupljali predmete koji imaju određeno značenje za njihovog roditelja, odnosno, predmete koji se na neki način vežu uz njihovo djetinjstvo. Preko sakupljenih *memorabilija* učenici su se upoznali s društveno - povijesnim kontekstom sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća kada su njihovi roditelji bili „mali“. Održano je predavanje o djetetu i djetinjstvu u tradicijskoj kulturi tijekom kojega su učenici uspoređivali nekadašnje običaje, načine ponašanja, stil života i današnje djetinjstvo provedeno u gradu. Potom su se na radionici „Lude sedamdesete i cool osamdesete“ upoznali s modom 70 - tih i 80 - tih godina dvadesetog stoljeća, odnosno onog razdoblja kada su njihovi „mama i tata bili mali“. U praktičnom dijelu tijekom likovne radionice izrađivani su modeli u odjeći iz tog razdoblja. Uz radionicu je održana i slušaonica glazbenih hitova iz tog perioda. Na narednoj radionici pod nazivom „Pretočimo uspomene u slike“ slijedio je istraživački rad kada su učenici imali zadatak pronaći naslove knjiga, časopisa, nazive grupa i pjevača, albuma, stripova koje roditelje evociraju na njihovo djetinjstvo. Podatke su prikupljali metodom intervjua, a prikupljene podatke tematizirali su kao osnovu za kreativni rad. Tijekom radionice „Osnovni muzeološki pojmovi“ upoznali su se s pojmovima: izložba, muzejski predmet, inventarni broj, inventarna knjiga, legenda. Na taj se način učenicima približio zadatak i uloga kustosa u muzejima te im se ukazalo kako samostalno prikupiti osnovne podatke kojima će opisati predmete koje skupljaju. Zadnja radionica je ustvari bila igraonica koja je održana u dvorištu OŠ

³ Prikazivani su filmovi: *Pohod buša* - autori Luka Šešo i Domagoj Jović; *Pesniki* – autori Luka Šešo i Domagoj Jović; *Lyon-Zagreb-Berlin* – autor Luka Šešo; *Tibet – u svijetu bogova* – autor Tomo Vinšćak.

⁴ Lutkarsku predstavu izvela su djeca dječjeg vrtića „Srećica“ iz Splita.

⁵ Suradnja je ostvarena s učiteljicom Sandrom Šore, učenicima 4. razreda OŠ Lučac i njihovim roditeljima te sa studentima Umjetničke akademije u Splitu.

Lučac. Učenici su zajedno s roditeljima igrali igre koje su bile popularne u njihovom djetinjstvu. Ovom radionicom se, između ostalog, nastojalo motivirati djecu i roditelje na kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Pronađene predmete (knjige, stripove, ploče, značke, spomenare, odjeću, igračke) djeca su prezentirala na izložbi u čijoj su realizaciji sama sudjelovala (datirajući predmete, izrađujući kataloške listiće, pripremajući tekstualne legende, postavljajući predmete u vitrine, pripremajući pozivnice, osmišljavajući program za otvorenje izložbe). Cjelokupni tijek projekta dokumentirali su studenti *Umjetničke akademije* u Splitu. Dokumentarni film o projektu „Kad su mama i tata bili ja“ premijerno je prikazan na *Festivalu Mediteranskog Filma* u Splitu.⁶

Kako bismo muzejske predmete što više približili djeci osigurali smo i edukativne publikacije. Prilikom muzejskog posjeta obilazak upotpunjuje vodič za djecu pod nazivom *Djeca u Muzeju - vodič kroz zbirke Etnografskog muzeja Split* (2008) u kojem ilustrirani likovi djevojčice Mare, dječaka Lovre i magarčića Tovarka objašnjavaju odabrane muzejske predmete i priče koje se vežu uz njih.

Igrajući *Muzejsku pamtilicu* na zabavan način može se upoznati s predmetima iz muzejskog fundusa, a zabaviti se također može i slažući muzejske *puzzle*.

Vanjski suradnici

U smislu prenošenja znanja i iskustava, što je jedna od temeljnih značajki muzeja, smatramo da muzejsku komunikaciju ne treba shvatiti jednosmjerno, odnosno da posjetitelji uče isključivo od muzeja, već i da muzej „uči“ od publike - posjetitelja i suradnika. Zadnjih godina Etnografski muzej Split ostvario je suradnju s odgojno - obrazovnim institucijama na području grada i županije, ali i s drugim korisnicima koji su svoje znanje i vještine prezentirali u muzeju. Primjerice, održana je radionica izrade uskrsnih vjenčića od maslinovih grančica, čakavski pjesnik je upoznao djecu s osnovnim značajkama vinogradarstva i

⁶ Festival je održan 24. - 30. 05. 2010 godine u gradskom kinu *Bačvice*.

vinarstva, mladi volonteri iz Ugostiteljske škole Split prezentirali su izgled božićnog stola splitskih obitelji s početka 20. stoljeća.⁷

Ostvarena je i suradnja s udrugom „Zvono“ - *Udruga za pomoć osobama s mentalnom retardacijom* prilikom prezentacije njihovih kreativnih radova u muzejskom izložbenom prostoru te s udrugom „Srce“ - *Udruga osoba sa cerebralnom paralizom*.

Muzej van muzeja

U skladu sa zahtjevima suvremenog poimanja muzejske institucije, djelatnost Etnografskog muzeja Split nastojimo proširiti i izvan same muzejske zgrade. Glavni cilj projekta je premještanje muzeja van njegovih fizičkih granica implementiranjem ideja i znanja u različite strukture društvenih institucija uže i šire zajednice. Uobičajena je praksa da muzejska publika s kojom se u najveći mjeri ostvaruje komunikacija dolazi k nama. Ono što se nastoji postići novim projektom je muzej koji svoj sadržaj komunicira kod njih.

Tako je u vrijeme Dana kruha ostvaren obilazak mlinskog pogona u selu Grab pored Sinja kako bi se učenicima prezentirao rad mlina u pogonu i proizvodnja brašna na tradicijski način.⁸

Tijekom 2013. godine uspostavljena je vrijedna suradnja s *Kliničkim bolničkim centrom „Firule“* te su muzejske radionice prenesene u bolničko okruženje gdje su se održale radionice na temu tradicijske baštine.

ZAKLJUČAK

Stvaranje temelja koji pridonosi osvješćivanju o važnosti očuvanja kulturne baštine jedan je od temeljnih ciljeva edukativnih programa Etnografskog muzeja Split. Muzejski napori usmjereni prema edukaciji različitih vrsta posjetitelja tijekom godina su se intenzivirali i doprinijeli većoj učinkovitosti muzejsko - školske suradnje, ali i suradnje s drugim gradskim institucijama.

⁷ Izradu uskrasnih vjenčića (*datale*) prezentirala je voditeljica učeničke zadruge OŠ „Vrsine - Marina“ Dijana Rinčić, a čakavski pjesnik Miki Bratanić iz svog iskustva vinogradara i vinara govorio je o značenju konobe.

⁸ Sudionici izleta bili su učenici šestog i sedmog razreda OŠ „Spinut“. U sklopu izleta organizirali smo obilazak Muzeja Cetinske krajine te etnografske, arheološke i prirodoslovne zbirke Franjevačkog samostana u Sinju uz stručno vodstvo (2007. godine).

Uz nedvojbene afirmativne vrijednosti praktičnih, kreativnih aktivnosti koje se odvijaju u muzeju, cilj nam je uputiti korisnike naših programa i na razvijanje svijesti o ljepoti, vrijednosti, značenju, kompleksnosti, jedinstvenosti hrvatske materijalne i nematerijalne kulturne baštine.

Etnografski muzeji, predstavljajući kulturu i društvo u cjelini, a kroz sakupljanje, dokumentiranje i interpretiranje baštine osiguravajući kulturnu afirmaciju i na globalnoj razini, neizostavne su sastavnice uspješnog obrazovnog procesa.

EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE SPLIT ETHNOGRAPHIC MUSEUM

(Summary)

The paper deals with the educational activities which have continually been carried out by the Ethnographic Museum of Split. The emphasis has been put on the importance of informal ways of learning about traditional heritage, which are available to the users of the Museum educational programs through workshops, lectures, playgroups and other activities.

Key words: museum, museum education, heritage